

JOSEF RAMPULA

Nejstarší škola v Telči

Počátky školství v našich zemích možno stopovati od dob cyrilometodějských. V následujících stoletích vznikaly postupně při klášteřích školy klášterní, při kapitulách školy kolegiátní, při sídlech biskupských školy katedrální a při význačných farách též školy farní. Na vyšší učení čeští synkové odcházeli do ciziny.

Z toho vyplývá, že nejstarší škola v Telči mohla vzniknouti při faře. Původní fara v Telči byla na Starém městě u Matky boží; vznik její spadá nepochybně do doby založení vsi Telče, tj. do 12. století. Nikde však nenacházíme nejmenší stopy, že by kdy při faře staroměstské byla nějaká škola.

Nedaleko původní osady Telče bylo založeno koncem 13. století hrazené město jako vodní pevnost. Faráři staroměstští vykonávali duchovní správu i v nově založeném městě, dokud jeho výstavba nebyla dokončena, hlavně však dokud ve vnitřním městě nebyl vybudován farní kostel se hřbitovem a s řádně dotovanou farou. A u této městské fary třeba hledati farní školu, jako nejstarší školu v Telči. Avšak pro nedostatek historických dokladů nejen nedovedeme říci, kdy tato farní škola vznikla, ale ani, kdy byla zřízena v městě fara. Abychom to aspoň přibližně stanovili, jest třeba, abychom sledovali vývoj vnitřního města alespoň v jeho hlavních rysech.

Telč, původně zboží královské, přešla r. 1339 do rukou pánů z Hradce.¹ Nevíme, v jakém stavu ji tehdy převzal Oldřich z Hradce od krále Jana Lucemburského, ale z toho, že byla v letech 1311—1335 v zástavě cizinců a byla od nich nemilosrdně vykořisťována, můžeme souditi, že její opevnění a výstavba

¹ Originál ve Státním archivu, oddělení II., v Jindř. Hradci - Opis L. 781 v městském archivu v Telči.

nebyly ještě dokončeny a že poměry hospodářské nebyly právě utěšené. Dalo se očekávat, že páni mocného a bohatého rodu z Růže, kteří vždy s řevnivostí usilovali o to, aby jejich hrady a města pevností a výstavností vynikaly nad hrady a města jiných rodů, se postarají též o rozkvět Telče; a to se také stalo. Pravděpodobně již Oldřich z Hradce pojal úmysl vybudovati z Telče vedle Jindřichova Hradce druhé důstojné sídlo svého rodu.

Poněvadž hrad či tvrz u románské věže, bývalé sídlo královských správců (villiků), byl již nepochybně sešlý a malý a také okolní místo k jeho rozšíření bylo naprosto nedostačující, bylo pravděpodobně již tehdy rozhodnuto, aby byl postaven v rozlehlém a dosud nezastavěném severním cípu městského terénu nový a důstojný hrad a nedaleko něho městský farní kostel. Ke stavbě hradu a farního kostela došlo až za Menharta z Hradce. Aby se zatím odpomohlo měšťanům, kterým působilo nejen obtíž, ale i jakési ponížení, že museli choditi na bohoslužby k Matce boží a pochovávat na vzdáleném hřbitově staroměstském, byl tehdy pravděpodobně vybudován z bývalého hradu u věže kostelík sv. Ducha se hřbitovem; zachované zbytky románské stavby ve zdech nynějšího gotického kostela sv. Ducha tomu zřejmě nasvědčují.

Oldřich z Hradce zemřel r. 1348 a zboží telecké zdědil po něm jako samostatný celek jeden ze čtyř jeho synů, Menhart z Hradce, za něhož byla zřízena v Telči městská fara s farní školou. Menhart z Hradce bydlel jako kanovník svatovítský většinou v Praze, ale dojížděl také do Telče. Staral se o zvelebení a rozmnožení zboží teleckého přikupováním pozemků a zakládáním rybníků.² Hlavní péči věnoval svému sídelnímu městu; za něho bylo opevnění městské nepochybně dokončeno. Zajisté z jeho popudu byla založena r. 1359 městská kronika, na jejímž titulním listě byl tento nápis: »Anno Dni Millesimo Trecentesimo quinquagesimo nono in di S. Briccii iste Liber pro Memoriali Civitatis in Telcz est inchoatus.«³ V r. 1366 dal zapsati v desky zemské město Telč s jedenácti vesnicemi, které tehdy patřily ke zboží teleckému, čtyřem sirotkům po svém bratrovi Jindřichovi z Hradce, vesměs Jindřichům, avšak s podmínkou, že zůstane pánem tohoto zboží až do své smrti.⁴ Konečně dlužno uvést, že Menhart z Hradce, »farář v Telči a pán na Telči« (plebanus in Telcz et dominus in Telcz«), koupil podle smlouvy ze dne 11. března 1372 od staroměstského Petra pozemky kolem kostela k založení nového rybníka.⁵

Menhart z Hradce se píše tedy v r. 1372 »farář v Telči«; poněvadž tehdy farářem staroměstským byl Petr, jest zřejmé, že musel býti farářem městským.

² Codex diplomaticus Moraviae IX. 358 a X. 5.

³ Jan Pavel Bílek, městský kancelista a ranhojič, činil z ní ještě v l. 1780—1790 výpisky a opsal její titulní list; bohužel, od té doby se pohřešuje.

⁴ Zemské desky brněnské, kniha IV, vklad 433.

⁵ Copia datum in Telcz 11. Marcii 1372 (in Codice Manuscriptorum Proventuum fixorum Parochorum 1658) - Volný: „Kirchliche Topographie von Mähren“, B. III. str. 103 a 108.

Z toho vyplývá, že roku 1372 musel již státi v městě farní kostel i městská fara.

Kdy asi byl postaven farní kostel sv. Jakuba a městská fara? Pravili jsme, že Menhart z Hradce dal zapsati v r. 1366 v desky zemské Telč s jedenácti vesnicemi sirotkům po svém bratru Jindřichovi. Uvedeme zde tento zápis doslovně:

»Meynhardus de Novadomo filiis fratris sui Henrici de Novadomo, videlicet Heinrico, Heinrico, Heinrico et Henslino, fratribus, civitatem Telcz et villas inferius scriptas, videlicet Sedleyon, Myslibors, Maius Dygicz, Zwolenowicz, Slawibors, Czircze, Krahuychie, Hosczieczicz, Eywancz, Schisskow et Bolewczicz cum omnibus allodiis, silvis, riwulis, pascuis, molendinis ac *Iure patronatus Ecclesiarum* pertinentiis et libertatibus universis plenoque domino ad ipsa bona spectante dedit et iure hereditario resignavit.«

V zápise tedy čteme, že Menhart z Hradce daroval jmenovaným sirotkům Telč s jedenácti vesnicemi a s právem patronátním *nad kostely*. Poněvadž v jedenácti jmenovaných vesnicích farní kostel nikdy nebyl a není, může se tu jednat pouze o farní kostely v Telči. Z toho pak možno usuzovati, že v roce 1366 nebyl již v Telči jenom farní kostel u Matky Boží, nýbrž ještě jiný farní kostel, jímž mohl býti pouze městský farní kostel sv. Jakuba.

Také městská kronika, založená r. 1359, dává tušiti, že r. 1359 byla již v podstatě dokončena výstavba města a městská správa, k níž tehdy patřil i městský farní kostel s městskou farou.

S velikou pravděpodobností můžeme tedy souditi, že Menhart z Hradce postavil městský farní kostel sv. Jakuba a faru u něho někdy v l. 1360—1370.

Již na počátku jsme řekli, že postupem doby byly v našich zemích zřizovány různé školy, katedrální, kolegiátní, klášterní a při některých farách školy farní; kdo však toužil po vyšším vzdělání, musel jíti na university do ciziny. Nebylo tedy divu, že jen málokterým synkům českým bylo možno věnovati se vyšším studii. Tak tomu bylo až do založení vysokého učení pražského v r. 1348. Rok 1348 tvoří historický mezník ve vývoji českého školství. Založení pražské university, na kterou přicházelo mnoho studentů z ciziny, přirozeně roznítilo i u domácích obyvatel živelnou touhu, aby také jejich synkové studovali na vysokém učení pražském.

Tak tomu bylo nepochybně i v Telči. Kdežto z doby až do polovice 14. století nepodařilo se zjistiti ani jedno jméno vystudovaného rodáka z Telče, vyskytující se od roku 1360 náhle a v dosti značném počtu kněží — rodáci z Telče, z nichž zajisté již většina studovala na nově zřízeném učení pražském. Uvádíme zde jména kněží — rodáků teleckých z 2. pol. 14. století, pokud se je podařilo zjistiti:⁶

⁶ V. Martínek ve svém pojednání: „Školy města Telče“ (Výroční zpráva zem. vyšší reálky v Telči 1893/94) uvádí k roku 1360 Jana z Telče, kapitulního děkana v Olomouci. K tomu třeba poznamenati, že kapitulním děkanem v Olomouci v l. 1353—1365 byl Půta z Potenštejna a že

Martin z Telče († 1361); vyhrál osobně v Avignonu při sporu o faru Vrbovec;⁷

Martin z Telče; v r. 1369 byl ustanoven farářem v Křeči u Pacova;⁸

Vavřinec Kalf z Telče; v r. 1386 byl připuštěn ke zkouškám bakalářským na universitě pražské;⁹

Gebhart z Telče; v r. 1387 se připomíná jako oltářník u Matky boží v Telči;¹⁰

Martin z Telče; v r. 1389 byl připuštěn ke zkouškám bakalářským;¹¹

Mikuláš z Telče; k r. 1394 se připomíná jako »notarius camere«, tj. písař komory či důchodu arcibiskupa pražského;¹²

Crux (Kříž) z Telče; k r. 1395 se připomíná jako oltářník při oltáři sv. Mikuláše ve farním kostele ve Vlašimi;¹³

Václav z Telče; v r. 1396 byl připuštěn ke zkouškám bakalářským;¹⁴

Štěpán z Telče; k r. 1396 se připomíná jako veřejný notář.¹⁵

Založení university pražské mělo za následek také to, že i v takových městech, zejména venkovských, kde dosud farních škol nebylo, byly takové školy zřizovány. Na konci vlády Karla IV. nebylo v českých zemích téměř žádného města, v němž by nebyla farní škola. Universita pražská se postarala o schopný dorost učitelský pro tyto školy; bakaláři, tj. studující na universitě, kteří dosáhli prvního stupně akademické hodnosti, byli oprávněni vyučovati na takových venkovských školách. Farní školy poskytovaly žákům nejen nejzákladnější poznatky vědění (trivium), ale seznamovaly také nadanější žáky s počátky latiny a tak je připravovaly pro další studium; tím usnadňovaly i po stránce finanční chudobnějším rodičům vyslání jejich synů na vyšší studia.

Z těchto důvodů zajisté i měšťané telečtí si přáli mítí doma takovou školu a netřeba pochybovati o tom, že Menhart z Hradce přání jejich vyhověl a při městské faře, kterou v té době zakládal, zřídil též farní školu. Můžeme předpokládat, že farní škola v Telči vznikla současně s městskou farou, tedy někdy v l.

v té době nebyl žádný Jan z Telče nejen kapitulním děkanem, ale ani kanovníkem olomouckým. *Volný* („Markgrafschaft Mähren“, VI. 518), od něhož Martínek tuto zprávu převzal. Zřejmě se tu dopustil omylu tím, že k r. 1360 uvedl Jana z Telče, který byl kapitulním děkanem v Olomouci právě o 200 let později, a to od r. 1553 do 2. 5. 1565.

⁷ „Monumenta Vaticana“, Tom. II., Praha 1907, č. 123, str. 516.

⁸ F. A. Tingl: „Libri confirmationum diocesis Pragensis“, Liber II. str. 18.

⁹ „Monumenta historice universitatis Pragensis“ I., 237–238 a *Volný* „Markgrafschaft Mähren“ VI., strana 518.

¹⁰ K. 1, městský archiv v Telči.

¹¹ „Monumenta historica universitatis Pragensis“ I. 264.

¹² *Ferd. Tadra*, „Acta iudiciaria Consistorii Pragensi“, VII., 154–177, Praha 1901.

¹³ Fr. A. Tingl: „Libri quinti confirmationes...“, 1393–1399, str. 220, Praha 1866.

¹⁴ „Monumenta historica universitatis Pragensis“ I. 310 a *Volný*, „Markgrafschaft Mähren“ VI., strana 518; *Volný* uvádí rok 1394.

¹⁵ Codex diplomaticus Moraviae XII., 301.

1360—1370. Silně tomu nasvědčuje již zmíněná okolnost, že po roce 1360 se vyskytuje značný počet vystudovaných Telčanů, z nichž většina již patrně navštěvovala farní školu ve svém rodišti.

Farní školy stávaly pravidelně vedle far. V době Karla IV. fara a škola byly někdy umístěny v téže budově, ovšem každá se zvláštním vchodem a uvnitř od sebe odděleny, takže i tak každá tvořila samostatný celek. Lze mít za to, že tomu tak bylo původně i v Telči.

Kde stála původní městská fara s farní školou? Ani na tuto otázku nám nemůže dát odpovědi žádný přímý historický doklad; v roce 1530 totiž vyhořela radnice a s ní shořely i všechny městské knihy a listiny, až na listiny pergamenové a zmíněnou městskou kroniku. Přes to však z různých náznaků a skrovných zpráv, jež postupně uvedeme, můžeme téměř s určitostí tvrdit, že městská fara s farní školou stávala původně tam, kde jest nyní loď kostela jezuitského, a že farní škola v době do roku 1663 nikdy nebyla v městské ulici.

V. Martínek ve zmíněném již pojednání »Školy města Telče« připouští možnost, že farní škola bývala ve starších dobách v městské ulici, a tvrdí, že teprve urbář z r. 1654 ji najisto klade tam, kde nyní stojí jezuitský kostel. Tuto svoji domněnku opírá o dva zápisy z městských knih trhových (nepraví z kterých), podle nichž

»R. 1574 koupil Jindra, zvoník od J. M. pána, domek *v ulici ležící u školy* za 20 kop míšenských« a

»R. 1576 rychtář Blažej Otčenášek koupil dům *v ulici proti škole.*«

A Jan Tiray nepochybně na základě těchto zápisů píše již výslovně o farní škole: »Ve století 16. připomíná se v »ulici.«¹⁶

Abychom dokázali mylnost této domněnky, uvedeme nejprve z knihy rychtářské oba zmíněné zápisy doslovně:

»1574 Jindřich zvoník koupil *domek v ulici u školy* po neb. knězi Janovi za 20 kop« a

»1576 Blažej Vočenášek koupil *domeček v ulici proti škole* od Jindřicha zvoníka za 21 kop.«¹⁷

Z obou zápisů jest patrné, že se tu jedná o jeden a týž domek v ulici. Tento domek v ulici stál pod školou či proti škole, která směřovala frontou na náměstí, a poněvadž s ní dvorkem nebo zahrádkou sousedil, správně bylo určeno jeho místo také slovy »domek v ulici u školy«. Nelze tedy z uvedených zápisů dovzovati, že farní škola bývala v 16. století anebo ještě v starších dobách v městské ulici.

A nyní se vrátíme opět do konce 14. století. Jan Pavel Bílek uvádí se svých výpiscích z pohřešované městské kroniky, že v r. 1386 od ohně, který vypukl ve

¹⁶ J. Tiray, Vlastivěda moravská: „Telecký okres“, str. 132.

¹⁷ Č. 31, f. 255 a 313, městský archiv v Telči.

sladovně, lehlo popelem kromě sladovny a farního kostela sv. Jakuba 27 měšťanských domů až k Horní bráně, včetně domu radničního.¹⁸ Totéž píše J. Kypta, který čerpal hlavně z výpisů Bílkových.¹⁹ Beringer uvádí tuto zprávu těmito slovy: »Jinou zprávu čerpáme z pamětní knihy městské, kdež se vypráví, že r. 1386 vypukl v městě oheň, který, vzniknuv ve sladovně, rozšířil se na blízký kostel farní sv. Jakuba, *faru a školu a 27 domů náměstí.*«²⁰ Martínek, který čerpal z Beringra, dokonce píše: »*První určitá zpráva o škole je spojena s velikou pohromou, jež zastihla město r. 1386 požárem, který vypukl v blízké sladovně (dům čís. 74 na kostelním plácku), rozšířil se na kostel sv. Jakuba, na faru a školu a spolu 27 stavení na náměstí zachvátil.*«²¹

V zájmu pravdy třeba říci, že ve výpiscích Bílkových z r. 1386 fara a škola nejsou výslovně jmenovány, ač nepochybně také vyhořely. Beringer to správně předpokládal, jenomže tento předpoklad mylně opíral o výslovnou zprávu z městské kroniky.

Ačkoliv tedy ve zmíněné zprávě v r. 1386 fara a škola nejsou výslovně uvedeny, přece možno z ní činiti jisté závěry. Předpokládáme-li zatím, že budova městské fary se školou stála v těch místech, kde jest loď nynějšího kostela jesuitského, pak podle urbáře Zachariáše z Hradce z doby okolo roku 1563, do kteréžto doby se pravděpodobně nestaly v těch místech žádné podstatné změny, napočítáme od kostela sv. Jakuba až k Horní bráně s budovou farní a radnicí 27 domů. To nasvědčuje tomu, že zpráva Bílkova jest spolehlivá a že budova farní se školou byla v řadě domů na náměstí směrem k farnímu kostelu sv. Jakuba domem posledním, tedy rohovým. To pak souhlasí se všeobecným zjevem té doby. V nejstarších dobách totiž fary byly stavěny hned vedle svých farních kostelů, nebo v jejich největší blízkosti. Tak tomu bylo nepochybně i v Telči. Farní budova se školou stála tehdy ještě skutečně farnímu kostelu sv. Jakuba ze všech domů nejbliže a nebylo tedy divu, že se oheň z tohoto kostela snadno přenesl na ni a pak na ostatní domy.

Rozsah požáru r. 1386 vysvětlíme si tím, že krytina byla tehdy vesměs šindelová a kostry domů většinou dřevěné. Jindřich z Hradce, který připojil po smrti Menharta z Hradce (zemřel asi r. 1377) zboží telecké ke zboží hradeckému, byl nepochybně nápomocen měšťanům teleckým při stavbě nových domů a aby je k tomu ještě více povzbudil, udělil jim 22. června 1387 právo odúmrti.²²

O tom, kdy byl farní kostel sv. Jakuba opraven a farní budova se školou znovu postavena, postrádáme sice zprávy, ale všechny okolnosti nasvědčují tomu,

¹⁸ L. 677, 697 a 746, městský archiv v Telči.

¹⁹ J. Kypta, „Stručné dějiny města a panství Telče“, str. 12.

²⁰ Beringer-Janoušek, Město a panství Telč“, str. 180.

²¹ Výroční zpráva zem. reálky v Telči 1893/94, str. 12.

²² K. 2, městský archiv v Telči.

že i kostel i fara se školou brzy po požáru byly zase obnoveny. Beringer, jemuž se nepodařilo zjistiti v následující době kněze u městské fary, se domníval, že kostel sv. Jakuba zůstal po požáru z r. 1386 dlouho »zříceninou« a že byl znovu vybudován teprve po roce 1443.²³

O nesprávnosti tohoto názoru svědčí listina z r. 1417,²⁴ z níž se dovídáme, že 1. března 1417 se sešli *ve velkém sále fary* Jana, faráře u kostela sv. Jakuba v Nové Telči,²⁵ veřejný notář kněz Jakub z Jistebnice, Mikuláš, farář u kostela sv. Michaela v Želetavě, Jan, děkan kraje bitovského a farář ve Staré Telči, Mikuláš z Kamenice, oltářník u sv. Marie Magdaleny v kostele sv. Jakuba v Nové Telči, Jan, kaplan u sv. Jiří na hradě, a tam se zavázal farář želetavský Mikuláš před jmenovanými svědky, že se podrobí rozhodnutí, které vynese Jan ml. z Hradce v jeho sporu s obcí želetavskou. K listině připojili své pečeti též Jan, děkan a farář ve Staré Telči, a Jan, farář v Nové Telči.

V r. 1417 působili tedy v Telči čtyři kněží, a to: Jan, děkan a farář u Matky Boží, Jan, farář u sv. Jakuba, Mikuláš, oltářník u sv. Jakuba, a Jan, kaplan při kapli sv. Jiří na hradě (v zámku). Jestliže tedy roku 1417 byli u kostela sv. Jakuba dva kněží a připomíná se městská fara, nemohl býti farní kostel sv. Jakuba tehdy ještě »zříceninou«. O farní škole zde není řeč, ale nelze o tom pochybovati, že ve farní budově, nově po požáru postavené, byla zřízena i farní škola.

Za válek husitských Jan I. z Hradce, pán na Telči (1398—1423), byl věrným stoupencem strany katolické a přímým odpůrcem husitů. Nebylo tedy divu, že Jan Žižka na své výpravě na Moravu r. 1423 poslal Jana Hvězdu z Vícemilic s částí vojska táborského, aby poplenil statky Jana z Hradce. O tom, zda vojsko táborské tehdy dobylo Telče či nikoliv, všeobecné dějiny nemluví a místní zprávy se rozcházejí.

Beringer jest názoru, že Telčané útoky úspěšně odráželi a husité, poplenivše Staré Město s farním kostelem Matky Boží, odtáhli od Telče, když dostali zprávu, že Menhart z Hradce přichází se svým lidem Telči na pomoc.²⁶ Bílek praví ve svých výpiscích, že Bzdinka dobyl r. 1423 městských bran.²⁷ O hradu teleckém se nezmiňuje.

Zdá se, že výpisy Bílkovy se zakládají na pravdě. Husité pravděpodobně dobyli města a začali obléhati hrad, který tvořil tehdy v ohrazeném městě ještě pevnost sám pro sebe. Když se však dověděli, že se blíží k Telči vojsko Menharta z Hradce, upustili od dalšího dobývání hradu a odtáhli od Telče. Tehdy byly

²³ Beringer-Janoušek, „Město a panství Telč“, str. 249—250.

²⁴ Originál (perg. č. 96) ve Státním archivu, oddělení II., v Jindřichově Hradci - Státní archiv v Brně: Nová sbírka čís. 673/1a.

²⁵ „... in domo habitacionis honorabilis viri dominī Johannis plebani ecclesie sancti Jacobi in Noua Telecz in stuba mogna comuni dicte domus...“

²⁶ Beringer-Janoušek, „Město a panství Telč“, str. 12 a 135.

²⁷ L. 746, městský archiv v Telči.

nepochybně vypáleny a pobořeny všechny tři chrámy telecké a pravděpodobně i budova farní se školou.

Kostel Matky Boží byl opraven ještě v r. 1423,²⁸ kdežto farní kostel sv. Jakuba až někdy kolem r. 1443 a kostelík sv. Ducha dokonce až v r. 1485. Dá se to snadno vysvětliti. Telč i se svým okolím byla pleněním vojska husitského v r. 1423 a v následujících letech ochuzována a Jan II. z Hradce, pán na Telči v l. 1423—1452, který se po příkladu svého otce horlivě účastnil bojů a veřejné činnosti při straně katolické, upadl do velikých dluhů. Z toho důvodu byl opraven po odchodu vojska husitského ještě v roce 1423 pouze kostel Matky Boží, který byl asi poškozen nejméně, a znovuvybudování ostatních dvou svatyň bylo odloženo na dobu pozdější. A tak se stalo, že farní kostel sv. Jakuba ležel do roku 1423 dlouho »ve zříceninách« a obyvatelé vnitřního města byli nuceni delší dobu choditi na bohoslužby k Matce boží; jakmile se však rozbouřené poměry uklidňovaly, usilovali o to, aby zase měli v městě své bohoslužby.

Kdy k tomu došlo, osvětlují nám zachované listiny z r. 1440 a z r. 1443.

Listinou z 9. 11. 1440 učinil Jan z Meziříčí nadání 7 kop při městě Telči za spásu duše své a svých předků. Z nadace měli dostávat *kněží a žáci a chudí v městě* vždy o suchých dnech 20 grošů s tou povinností, aby kněží a žáci na každé suché dni zpívali vigilií a laudes a ráno pak zádušní mši. Kněžím v Starém městě se má dostati o každých suchých dnech 15 grošů s touže povinností. »*Kdyby zde v městě* aneb před městem u Matky Boží kněží nebylo,« tehdy konšelé ten plat mají jinam dáti nebo chudým lidem rozdati.²⁹

Z listiny ze dne 24. 5. 1443 se dovídáme, že kardinál Julián dovolil Václavovi, plebánu farního kostela sv. Jakuba v Telči, aby směl ve jmenovaném kostele — v němž už dlouho se bohoslužby nekonaly, poněvadž ležel »ve zříceninách«, a dosud v nově budovaném se nekonají — zatím sloužiti mši sv. u přenosného oltáře, dokud kostel nebude vysvěcen. Zároveň ukládá faráři Václavovi, aby se přičinil, by kostel byl co nejdříve posvěcen.³⁰

Z prvé listiny jest zřejmé, že roku 1440 byli ve vnitřním městě *kněží a žáci*; tedy tam musela býti i fara a škola. Z kněží tu není uveden žádný jménem; farářem však byl nepochybně kněz Václav, který se jmenuje brzy nato v r. 1443. Nadační listina z r. 1440 nám napovídá ještě něco jiného. V té době byly nejčastěji zakládány nadace u kostelů nově postavených nebo nově obnovených. Z toho můžeme usuzovati, že s obnovou farního kostela sv. Jakuba bylo započato v r. 1440 nebo těsně předtím. Z obou pak uvedených listin můžeme učiniti asi tento závěr: Po dlouhé době, tj. od roku 1423, byl zase jmenován kolem roku 1440

²⁸ Č. 30, městský archiv v Telči.

²⁹ K. 9, 10, 11, městský archiv v Telči.

³⁰ Originál perg. ve Státním archivu, oddělení II., v Jindř. Hradci - Opis L. 574 v městském archivu v Telči.

u městské fary farář, pravděpodobně kněz Václav, s tou povinností, aby se postaral o znovuvybudování farního kostela sv. Jakuba. Se stavbou bylo započato asi r. 1440, neboť toho roku Jan z Meziříčí založil u něho nadaci. Stavba kostela byla dokončována v roce 1443, neboť toho roku farář Václav žádá kardinála Juliána, aby směl v novém kostele již v době, dokud nebude úplně zařízen a vysvěcen, konati bohoslužby.

O farní škole nemáme žádných zpráv až do roku 1440, kdy o ní nacházíme v uvedené nadační listině jen nepřímou zmínku, že totiž toho roku byli v městě kněží a žáci. Zda se na ní v té době vyučovalo nepřetržitě, nelze zjistiti. Poněvadž však, jak později uvedeme, měšťtí faráři ustanovovali a platili rektory na farních školách, možno souditi, že v l. 1423—1440, kdy městská fara byla neobsazena, nebylo na farní škole placených učitelů a že tedy se na ní vůbec nevyučovalo nebo jen nepravidelně. Jisto však jest, že v dobách válek husitských synkové telečtí nechodili na vyšší studia a že teprve od r. 1440 počet kněží z řad rodáků telečských zase rychle roste. Uvedeme na doklad toho zjištěná jejich jména z 15. století:

Jan z Telče; v r. 1411 byl připuštěn ke zkouškám bakalářským na universitě pražské;³¹

Václav z Telče; v r. 1445 byl připuštěn ke zkouškám bakalářským;³²

P. Oldřich Kříž (Crux) z Telče; v l. 1454—1504 působil nejprve jako učitel a pak jako kněz řádu sv. Augustina v Třeboni;³³

Jan z Telče; k r. 1467 se připomíná jako mladý kněz v Soběslavi;³⁴

Tomáš Retel; v l. 1467—1486 městský farář v Telči;³⁵

P. Oldřich Čep; k r. 1478 se připomíná jako člen augustiniánského kláštera v Třeboni;³⁶

Václav Hajdyš z Telče; v l. 1468—1488 kanovník pražský a horlivý sběratel knih;³⁷

Lukáš z Telče; k r. 1491 se připomíná jako farář v Uher. Hradišti;³⁸

Bartoloměj Klaparda; k roku 1492 se připomíná jako farář v Uherském Brodě.³⁹

³¹ „Monumenta historica universitatis Pragensis“ I., str. 416 a *Volný*, „Markgrafschaft Mähren“, VI., str. 518.

³² „Monumenta historica universitatis Pragensis“ II., str. 27, 29, 34.

³³ *Fr. Mareš*, „Literární působení kláštera Třeboňského“ roč. 70, str. 528—536), Praha 1896.

³⁴ „Archiv český“, roč. VII., str. 306—307.

³⁵ „Archiv český“, roč. X., str. 361—362 - K. B. 1 a 2, městský archiv v Telči.

³⁶ *Fr. Mareš*, „Literární působení kláštera Třeboňského“ (Časop. musea král. čes., roč. 70, str. 533).

³⁷ *A. Podlaha*, „Series praepositorum...“, pag. 105, Praha 1912 — *Adolf Patera*, Svato-vítský rukopis“, Praha 1886.

³⁸ *R. Hurt*, „Dějiny cisterc. kláštera na Velehradě, I. str. 128, Olomouc 1934.

³⁹ Cod. universitní knihovny pražské, sign. I. F. 18.

Možno se domnívati s velikou pravděpodobností, že všichni tito Telčané navštěvovali před svými studii farní školu ve svém rodišti.

Z prvních dob trvání farní školy v Telči nejsou nám známa jména učitelů, kteří na ní vyučovali; teprve od 2. polovice 15. století začínají se objevovati.

Tu třeba si uvědomiti, že v té době hlavním učitelem a správcem na hlavní škole byl tzv. rektor. Jemu vypomáhal kantor, který učil žáky hlavně zpěvu, aby dovedli při kostelních obřadech přísluhovati a zpívati. Někdy vypomáhal na škole také varhaník, v Telči však nebyl žádný takový případ zjištěn. Konečně vyučovali na venkovských školách tzv. »socii« »či kumpáni«; byli to učitelé, kteří pomáhali rektorovi vyučovati, dokud sami nedostali na některé škole místo rektorské.

Takovým sociem či pomocným učitelem na farní škole telecké byl pravděpodobně jmenovaný *Oldřich Kříž z Telče* v r. 1454. Po studiích se věnoval nejprve učitelství, ale v r. 1463 se stal knězem; v dějinách české literatury náleží mu významné místo jako autoru jednoho z nejdůležitějších sborníků latinské poesie žákovské. V r. 1454, pravděpodobně po dokončení studií, se zdržoval krátký čas ve svém rodišti a všecko nasvědčuje tomu, že tehdy vypomáhal na zdejší farní škole. Za tohoto svého pobytu v Telči dokončil své dvě první literární práce, 21. března 1454 český překlad románu o Apolloniovi, králi Tyrském, a 16. dubna 1454 opis listu kněze Jana římskému císaři Michalovi.⁴⁰ V červenci 1454 byl již ve Žďáře a v l. 1455—1456 vyučoval na škole v Soběslavi a píše se »socius«.

Beringer píše, že roku 1471 působil na telecké škole jako správce či rektor bakalář svobodného umění *Jakub ze Slavonic* a měl k ruce kantora *Jana ze Znojma*; uvádí to jako první zprávu o škole v Telči.⁴¹

Zajímavou poznámku o škole telecké nacházíme v listinách z r. 1486 a 1491.⁴² Václav z Maříže založil r. 1486 nadaci pro kaplana při oltáři 10.000 sv. mučedníků v kostele sv. Jakuba v »Novém Telči« a postavil pro nadačního kaplana a jeho nástupce domek »na kerchovu vedle školy« na místě, které mu k tomu účelu daroval Jindřich z Hradce. Jindřich z Hradce vzal v ochranu tuto nadaci listinou z r. 1491.

Abychom této zprávě správně rozuměli, třeba si uvědomiti, že v nejstarších dobách celému náměstí kolem farního kostela sv. Jakuba se říkalo »na kerchově«, později »kostelní plácek« a nyní náměstí kostelní nebo Kryptovo. Vlastní hřbitov, na kterém se pochovávalo, byl jen kolem kostela a byl od pradávna obehnan zdi; ačkoliv se na něm přestalo pochovávat již v r. 1673, připomíná se kolem něho ještě v r. 1804 opravená zeď se dvěma branami. Kolem vlastního hřbitova bylo na náměstí »na kerchově« ještě dosti volného místa. Píše-li se tedy, že domek pro

⁴⁰ J. Kadlec, „Oldřich Kříž z Telče“ (Listy filologické, roč. IV., čís. 1, str. 92—93).

⁴¹ Beringer-Janoušek, „Město a panství Telč“, str. 65.

⁴² K. 25 a K. 27, městský archiv v Telči.

nadačního kaplana byl postaven »na kerchově«, neznamená to snad, že byl postaven na hřbitově, nýbrž na volném místě na náměstí »na kerchově«.

Poznámka o škole v uvedených listinách potvrzuje předně naše dřívější tvrzení, že budova farní se školou byla původně v řadě domů směrem k farnímu kostelu sv. Jakuba domem posledním či rohovým, a to až do roku 1486, kdy k ní byla přistavěna nadační kaplanka, a nově nám říká, že škola se nalézala v té části farní budovy, která sousedila s náměstím »na kerchově«, neboť domek pro kaplana byl postaven »vedle školy na kerchově«.

Prvním nadačním kaplanem se stal kněz Pavel. Nevíme, jak dlouho byl v Telči, a nevíme také nic o nějakém jeho nástupci. Rovněž o jmenované nadační kaplánce nenacházíme již nikde žádnou zprávu. Pravděpodobně pro nedostatek katolických kněží v té a v následující době, kdy i mnohé fary byly bez kněží, zůstalo nadační kaplanství neobsazeno a neobývaná kaplanka podle tehdejšího práva připadla vrchnosti anebo zůstala tak až do velikého požáru v r. 1530, kdy shořela a zanikla. Jisto však jest, že ještě koncem 15. století nebo počátkem 16. století z kaplánek byl postaven jeden větší dům a jeden malý domek. Vysvítá to pak z nově založených městských knih v r. 1531. Domy si tam postavili nepochybně zámeční úředníci nebo zaměstnanci, jimž Jindřich z Hradce (1452—1507) nebo jeho nástupce Adam z Hradce (1507—1531) k tomu účelu pravděpodobně darovali stavební místa »na kerchově«.

V r. 1530 vypukl v Telči oheň a podle Bílka shořela tehdy řada domů na náměstí od masných krámů až ke kostelu sv. Jakuba.⁴³ Žádný dům není výslovně jmenován, ale nepochybně shořela i radnice s městskými knihami, fara se školou a též zmíněné tři domy za ní. Poněvadž tehdejší domy byly již převážně z tvrdého materiálu, možno souditi, že všechny, tedy i fara se školou, byly záhy po požáru zase opraveny.

Z městských knih možno souditi, že dům za školou, tedy na tom místě, kde stávala nadační kaplanka, patřil v roce 1531 Matyáši z Hartounkova a na Čechách, druhý dům Jindřichovi Rachmberkovi, důchodnímu písaři panství teleckého, a třetí, vcelku malý domek, Václavovi Zajíčkovi, pravděpodobně panskému hajnému.

V urbáři Zachariáše z Hradce z r. 1563 jsou psány tyto domy: dům Matyášův, dům Jindrové a dům Jindry Kociána. Zachariáš z Hradce skoupil kolem r. 1580 všechny tyto tři domy a buď ještě on, nebo synovec a nástupce jeho Adam z Hradce (1589—1596) postavil na jejich místě výstavný a veliký dům (nyní školní budova čís. 2/I).

Ze zachované pak perg. listiny z r. 1595 se dovídáme, že Adam z Hradce daroval tento »dům blíž zámku vedle sladovny z jedné a vedle domu farního ze strany druhé ležící,« uroz. p. Mikuláši Fronknovskému z Ostašova, služebníku

⁴³ Č. 63, městský archiv v Telči.

svému, za věrné služby.⁴⁴ Tento dům, o němž bude ještě řeč, a který zůstal v dějinách školství v Telči důležitým místem až do nejnovější doby, nazýval se dlouho dům »ostašovský«.

V uvedené listině z r. 1595 se píše, že dům »ostašovský« ležel *vedle domu farního*, a o nadační kaplánce z r. 1486, na jejímž místě tento dům též stál, jsme slyšeli, že byla postavena *vedle školy*. Jeví se tu jakýsi rozpor, ale ten jest pouze zdánlivý. V obou zprávách se jedná o jeden a týž dům, v němž byla fara i škola.

Rovněž v 16. století chodili synkové telečtí hojně na studia; studovali tehdy ještě téměř výhradně theologii a nelze pochybovati, že i jim domácí farní škola skýtala základní přípravy ke studiím. Uvedeme zde zjištěná jména kněží, rodáků z Telče, ze 16. století.

Mikuláš Staskátor z Telče; zemřel r. 1520;⁴⁵

Beneš Optát z Telče; utrakvistický kněz a přední český humanistický spisovatel v 16. století; zemřel r. 1559.⁴⁶

Kněz Matouš Stanků; připomíná se k r. 1533;⁴⁷

Jan z Telče; připomíná se k r. 1541 jako kanovník a v l. 1553—1565 jako kapitulní děkan v Olomouci;⁴⁸

Havel z Telče; připomíná se k r. 1543 jako kanovník a k r. 1552 jako arcijáhen v kapitule olomoucké;⁴⁹

Petr z Telče; k r. 1557 arcikněz plzeňský a k r. 1561 kanovník u sv. Víta;⁵⁰

Jiří Motyčka; k r. 1558 farář v Trstenicích, k r. 1563 farář v Nezamyslicích;⁵¹

Lukáš Laetus; k r. 1576 kanovník olomoucký, zemřel r. 1603;⁵²

Jan Mezoun; v l. 1576—1578 biskup olomoucký;⁵³

Longin Siderius; k r. 1583 farář v Plumlově, od r. 1584 v Kojetíně, od r. 1586 v Uh. Hradišti a od r. 1600 dómský vikář v Olomouci;⁵⁴

Vratislav Siderius, bratr předešlého; k r. 1587 farář v Kojetíně, k r. 1594 farář v Tovačově.⁵⁵

⁴⁴ Perg. list. ze dne 9. 3. 1595, Jesuitica telocká E 30, Státní archiv v Brně.

⁴⁵ *Ekert*, „Posvátná místa Prahy“, I., str. 93.

⁴⁶ *J. Jakubec*, „Dějiny literatury české“, I., str. 640—642, 648, 651, 690, 691, 698, Praha 1929.

⁴⁷ Č. 37, str. 38, městský archiv v Telči.

⁴⁸ *M. Ziegelbauer*, „Olomucium sacrum“, II., 32, Kapitulní protokoly z let 1540—1589.

⁴⁹ Tamže II., 71.

⁵⁰ *A. Podlaha*, „Posvátná místa království českého“ II., 226 a *A. Podlaha*, „Series praepositorum . . .“, pag. 128, Praha 1912.

⁵¹ *Ř. Volný*, „Kirchliche Topographie von Mähren“, B. IV., 252 a O. II., 280.

⁵² *A. Neumann*, Protokoly od r. 1541. Paběrky z kapitulního archivu v Olomouci“ (Hlídka 1941, str. 84—85).

⁵³ *J. Cvrček*, „Z archivu Hernhutského“ (Č. M. M. 1899) a *A. Brejtenbach*, „Příspěvek k dějinám reformace“ (Č. M. M. 1907).

⁵⁴ *Volný*, „Kirchliche Topographie von Mähren“, O. II., 31, 137, 211.

⁵⁵ Tamže B. I. 435 a O. II., 137.

Zajímavost pak jest, že z uvedených kněží, rodáků teleckých, ze století 15. a 16. byl pouze jeden, Beneš Optát, utrakvista, kdežto všichni ostatní byli kněží katoličtí. A poněvadž také z kněží, kteří v této době působili v Telči, zjištěn byl pouze jeden, farář Jan Ledčar (1583—1590), který se oženil a přiklonil k luterství, kdežto ostatní kněží byli katoličtí, možno z toho usuzovati, že i lid telecký v době největšího kvasu náboženského zůstal ve své podstatě katolickým. Hlavní příčinu toho dlužno hledati v tom, že vrchnost telecká v té době byla ostře katolická. Přes to však nutno přiznati, že v 16. století začal se v Telči objevovati utrakvismus a sílil pak zejména od polovice 16. století až do počátku 17. století. Nedá se přesně zjistiti, kolik bylo v Telči luteránů a českých bratří kolem r. 1600, zdá se však, že většina obyvatel zůstala katolickou.

Z toho pak můžeme souditi, že na farní škole telecké ve století 15. a 16. působili jen učitelé katoličtí, ač nelze popírati možnost, že na ní vládl koncem 16. a počátkem 17. století duch luteránský; doklady však pro to nemáme.

Od třicátých let 16. století vyskytují se již v městských knihách častěji jména učitelů, kteří vyučovali na zdejší farní škole. Uvedeme tu i jména varhaníků ze století 16., ačkoliv o nich již v 17. století jest zjištěno, že na škole nevypomáhali. Zejména k nim patří:

R. 1530 *Michal varhaník* prodal dům v ulici Janovi Cechovi za 22 zl.;⁵⁶ více o něm nezjištěno.

R. 1537 *Jan varhaník* koupil dům od Brychty ševce za 75 kop;⁵⁷ jest to nynější dům čís. 12 na náměstí. Jan varhaník brzy na to zemřel, neboť pozůstala po něm vdova Lidmila varhaníková prodala tento dům r. 1539 Mikulášovi řezníkovi rovněž za 75 kop.⁵⁸

R. 1552 *Jan kantor* prodal domek v ulici Kašparu Červenkovi za 54 kop.⁵⁹

R. 1570 *Johanes kantor* koupil grunt od Důry, vdovy po Václavovi Kučero-
vi, za 80 kop;⁶⁰ jest to nynější dům čís. 11 na náměstí vedle radnice. Zdá se, že Jan kantor k r. 1552 a k r. 1570 jest jedna a táž osoba.

V letech šedesátých se připomíná v Telči *rektor Ondřej*. V urbáři Zachariáše z Hradce čteme, že Ondřej rektor měl dům v ulici. Ondřej rektor zemřel v r. 1567; ve svém kšaftu, který učinil před svou smrtí, »odporučil dům, který koupil za 52 kop, své manželce Alině a dceři Juditě«.⁶¹ V urbáři z let 1592tých jest psána Alina rektorka ještě jako majitelka tohoto domu.

V r. 1577 *rektor školní Adam* prodal masný krám, zvaný hambalkovský,

⁵⁶ Č. 37, str. 5, městský archiv v Telči.

⁵⁷ Č. 37, str. 66, městský archiv v Telči.

⁵⁸ Č. 37, str. 74, městský archiv v Telči.

⁵⁹ Č. 37, str. 184, městský archiv v Telči.

⁶⁰ Č. 31, str. 124, městský archiv v Telči.

⁶¹ Č. 38, f. 74.

Janu Mydláři za 22 kop hotových.⁶² Adam rektor byl pravděpodobně nástupcem rektora Ondřeje.

K témuž roku 1577 uvádí Beringer (a po něm i Martínek) jako správce školy bakaláře *Galla (Havla) Palameda*,⁶³ neudává však, odkud tuto zprávu čerpal. To by nasvědčovalo tomu, že rektor Adam v r. 1577 zemřel nebo odešel z Telče a Havel Palamedes se po něm stal rektorem.

Poměr měšťanů teleckých k farní škole nám částečně osvětluje perg. listina z r. 1587, kterou Zachariáš z Hradce dal pravovárečnickům teleckým pořádek, tj. stanovil, jak a v jakém pořádku pravovárečníci mají pivo vařit a šenkovat. Poslední, osmý, artikl zní:

»Poněvadž předešlých časů *od starodávna* při městě Telči to za právo bylo, že *žákům do školy* z každé várky piva starého nebo bílého po půl vědru se dávalo, i aby tudy vždy nějaký větší fedrnuňk lidé k učení vydaní a pro odplatu Boží při tomto městě míti mohli, aby se jim z každé várky po půl vědru bílého neb starého piva na časy budoucí vydávalo, to nařizují.«⁶⁴

Z této zprávy vysvítá, že měšťané od starodávna, tedy již dávno před rokem 1587, dávali do zdejší školy z každé várky po půl vědru piva; tento dar se stal časem ustáleným zvykem a Zachariáš z Hradce jej včlenil do pořádku už jako povinnost. Právili se, že se pivo dávalo »žákům«, pak to napovídá, že tehdy chodili do školy farní také dospívající jinoši, kteří se připravovali na další studia. Jisto však jest, jak to zpráva z pozdější doby potvrzuje, že otcové městští dávali toto pivo hlavně učitelům, aby s jejich synky měli trpělivost a je co nejlépe vyučovali.

Nyní zase obrátíme pozornost k budově školní. Nevíme, jak byla tato budova, v níž byla fara a škola, v 16. století opravována a udržována, víme však, že již koncem 16. století oběma účelům nedostačovala. Na jedné straně je třeba uvážit, že po zániku staroměstské fary uprostřed 16. století zůstala v Telči pouze městská fara a že tedy farář městský potřeboval k výpomoci kaplany, pro něž bylo třeba zřídit kaplanky. Na druhé straně postupem doby se zvyšoval počet žáků, takže místnost či místnosti, určené pro školu, nedostačovaly.

Tomu se snažilo město odpomoci tím, že koupilo pro školu tzv. dům »hrnčířský«. Tento dům stál na místě, kde jest nyní presbytář kostela jezuitského, tedy vedle farní budovy. Říkalo se mu »hrnčířský«, protože vlastníci jeho provozovali na něm od nepaměti řemeslo hrnčířské. Posledním jeho majitelem byl Kašpar, hrnčíř; zemřel v r. 1585 a zanechal po sobě vdovu Lídu, z prvního manželství syna Šimona hrnčíře a 2 dcery, z nichž Lidmila byla provdána za Kašpara Panáčka, a z druhého manželství syna Adama, který se pak stal městským

⁶² Č. 31, str. 323.

⁶³ *Beringer-Janoušek*, „Město a panství Telč“, str. 65.

⁶⁴ K. 54, městský archiv v Telči.

»servusem«, a dceru Alínu. Ve svém kšaftu dokázal každému podíl a »mocnou hospodyní« na domě ustanovil svou manželku Lídu, dokud by se znovu neprovdala.⁶⁵

Vdova Lída hrnčířka se již neprovdala a hospodařila na tomto domě pravděpodobně až do své smrti a páni radní koupili buď ještě od ní nebo po její smrti od poručníků tento dům pro školu. Nedovedeme říci, kdy se tak přesně stalo. Na konci 16. a počátkem 17. století panovaly totiž v městě zmatky a nepořádky, za nichž se ztratila i kniha rychtářská, obsahující zápisy koupí a prodejů domů z let 1578—1606; zajisté byla v ní zapsána i koupě domu »hrnčířského«. Jistou pomůckou při pátrání v této době jest nám urbář z let devadesátých, v němž jest uvedena Lída hrnčířka ještě jako majitelka jmenovaného domu. V r. 1606 byly založeny nové purkrechtní knihy, do nichž byly zapsány všechny domy v Telči a jejich majetníci toho roku. V knize popisující město a městskou ulici, bývalý dům »hrnčířský« jest psán již »Dům školní«. Podle toho kup domu hrnčířského se stal někdy v l. 1590—1606.

Do jmenovaných purkrechtních knih nebyl však zapsán jen stav domů a jejich vlastníků z roku 1606, nýbrž byly k nim dodatečně přepisovány také zjištěné zprávy z doby předchozí, z níž byly zápisy ztraceny, např. od koho a zač byl dům koupen, komu a kdy a jaké vejrunky mají býti spláceny. To se dalo obyčejně tehdy, když se nápadníci dožadovali splacení dlužných vejrunků za dům. Rovněž u »Domu školního« nalézáme takový dodatečný zápis, jež tu doslovně uvádíme:

»28. Juni 1628. Vyhledáno ze starých knih, že až do toho času vyplatili páni *za tu školu* J. M. pánu na zámek a nápadníkům 320 kop a počínajíce při sv. Havle nejprvnějším pokládati mají po 10 kopách ze sumy 60 kop nápadníkům a to Kašparovi Panáčkovi a jeho synu Matoušovi po 10 kopách, Adamovi servusovi 20 kop a sirotkům Šimona hrnčíře 20 kop.«⁶⁶

Z tohoto zápisu jest patrné, že město koupilo dům »hrnčířský« za 380 kop, nepraví se však, kdy; v r. 1628 město mělo spláceti ještě 60 kop, které podle dalších zápisů splatilo až v r. 1637.

Bližší zprávu o tom, kdy byl tento dům koupen, můžeme zjistiti z kšaftu Blažeje Otčenáška z r. 1602. Blažej Otčenášek, o němž jsme již slyšeli, že koupil v r. 1576 domeček v ulici proti škole, byl vážený měšťan a řezník; vlastnil dům čís. 60 na náměstí.

Od r. 1560 byl stále městským konšelem a od r. 1585 až do své smrti primátorem. Zemřel v r. 1602 a tehdy doporučil v kšaftu svůj majetek třem svým dětem. Závěr tohoto kšaftu zní:

»Kdo by na tuto vůli jeho poslední a tomuto kšaftu místa dáti nechtěl, aby

⁶⁵ Č. 38, f. 155, městský archiv v Telči.

⁶⁶ Č. 45, f. 155, městský archiv v Telči.

stránka k chrámu svatého Jakuba na opravu a *na stavební náklady* vobráčeny byly.«⁶⁷

Z této poznámky lze souditi, že Blažej Otčenášek jako primátor města se hlavně přičinil o to, aby pro školu byl koupen dům »hrnčířský«, a poněvadž věděl dobře, jak město na to postrádá peněz, myslil ještě před smrtí »na stavení školy«, tj. na koupený dům školní.

Možno tedy téměř s jistotou tvrditi, že dům »hrnčířský« byl koupen r. 1602 nebo krátce předtím a že již asi v témže roce se v něm vyučovalo. Tak obdržela farní škola svou vlastní budovu.

Bývalý dům »hrnčířský« byl původně pravovárečný, měl nepochybně podloubí a podle kupní ceny v té době byl asi prostřední velikosti, jako většina domů na náměstí. V přízemí byl mazhaus a za ním nepochybně dílny hrnčířské. K adaptaci přízemí na školní učebny pro veliký náklad a nedostatek peněz tehdy zřejmě nedošlo; z obecních účtů r. 1610 se dovídáme, že byly pořízeny pouze dvoje dvěře do školy a dřevěné žlaby na střechu školy.⁶⁸ Mohlo se tedy vyučovati pouze v místnostech v poschodí; tam bývala u takových domů, jak dosud možno se přesvědčiti, jedna veliká místnost se dvěma okny a jedna malá místnost, zvaná »sklípek«, s jedním oknem; kuchyňka byla maličká a temná. Můžeme se tedy domnívati, že v tomto domě byly zřízeny dvě učebny, jedna veliká a jedna menší. Předpokládáme-li, že škola měla v budově farní pouze jednu učebnu, pak získala o jednu učebnu více; dům však byl již starší a potřebám školy nevyhovoval, jak vysvitne z dalšího výkladu.

Tím, že se škola přestěhovala roku 1602 do vlastní budovy, ulevilo se sice farnímu duchovenstvu, pokud se týkalo místa, avšak farní budova, která zůstávala bez potřebné opravy, stávala se postupem doby k obývání zcela nezpůsobilá. To bylo příčinou, že faráři odcházeli po krátké době svého působení v Telči raději na jinou faru. Toto časté střídání farářů nebylo vhod ani městské radě, a když r. 1635 farář Ondřej Cuculus, který požíval v Telči veliké obliby, z téže příčiny odešel do Batelova, rozhodla se městská rada zjednati nápravu. Tehdy byl na prodej dům po Mikuláši z Ostašova (dům »ostašovský«) a městská rada jej chtěla koupiti na faru. A poněvadž i dům školní vyžadoval tehdy pravděpodobně nákladné opravy, mínila městská rada postavit novou školní budovu vedle nastávající fary »na kerchově«. Obě staré budovy, fara i škola, měly být prodány. Tento svůj návrh podala městská rada hned po odchodu faráře Ondřeje Cucula v r. 1635 zámeckému hejtmanu Hynkovi Ladislavovi Weitmilerovi z Weitmile ve formě suplikace, z níž uvádíme aspoň tento výňatek:

»... Co se pak nynější fary dotejče, aby se *pro školu hoditi mohla*, uznáváme, že jsou ty schody pro mládež velmi nebezpečné, obávající se, aby někdy je-

⁶⁷ Č. 38, f. 194, městský archiv v Telči.

⁶⁸ L. 172, městský archiv v Telči.

den druhého jdouce dolů, buď k úrazu anebo o zdraví nepřipravil . . . než za dobré se nám vidí, aby se jeden i druhý dům prodal (tu se již poněkud kupec na jeden nachází) a na to místo *na krchově škola se vystavěla*, což Vaší Milosti k milostivé diskreti připouštíme . . .⁶⁹

Neznáme příčiny, proč k uskutečnění této myšlenky nedošlo; pravděpodobně k tomu přispěly hlavně těžké tehdejší poměry za války třicetileté. A tak fara i škola zůstaly dále ve svých starých budovách.

Po Ondřeji Cuculovi přišel do Telče v r. 1635 farář Jiří Jan Nodelius; patřil k nejvýtečnějším farářům teleckým. Ještě v roce 1635 založil farní matriky a na prvních jejich stránkách zapisoval všechno, co se týkalo církevních záležitostí. Třeba tu poznamenati, že Telč byla od roku 1635 ušetřena téměř deset roků útrap válečných. To umožnilo obětavému a podnikavému faráři Nodeliovi, že mohl v té době opravit faru a zdejší kostely. Oprava fary byla provedena r. 1638. Uvedeme o tom jeho zápis v českém překladě; jest v něm totiž zmínka o škole:

»V tomto roce 1638 byla rozšířena fara telečská v té části, která jest *nad školou*,⁷⁰ nákladem obce telečské. Na to bylo vydáno přes 300 zl. mimo malbu, kterou pořídil nákladem 15 zl. děkan Nodelius. Spodní pak část, obydlí totiž pro kaplana a všechno ostatní, byla opravena nákladem jmenovaného děkana, což si vyžádalo přes 300 zl.«⁷¹

Podle tohoto zápisu děkan Nodelius opravil svým nákladem přízemí a v něm zařídil kaplánu, kdežto město opravilo poschodí a tam v místě »nad školou« rozšířilo obydlí děkanovo o nějakou místnost pravděpodobně vylámaním a upravením zdi. Poněvadž však škola byla již od r. 1602 v bývalém domě »hrnčířském«, může tu býti míněna jen ona část farní budovy, v níž bývala farní škola do r. 1602 umístěna, a poněvadž tato část zůstávala dlouho v téměř stavu a neopravena, říkalo se jí asi už ze zvyku »škola«, a to pravděpodobně až do roku 1638, kdy byla upravena na kaplánu. Z toho pak následuje, že původní farní škola se nalézala v přízemí farní budovy, a to — podle zmíněné již listiny z r. 1486 — v části směřující k farnímu kostelu sv. Jakuba.

Zda a jak byl opraven také školní dům v r. 1638 nebo v letech následujících, nevíme; víme jen, že fara a škola zůstaly takto vedle sebe až do roku 1663.

V r. 1655 přišli do Telče jesuité; povolala je Františka Slavatová. Ta koupila již v r. 1651 dům »ostašovský«, ležící vedle fary, pak dva domky v ulici naproti němu ležící,⁷² a na jejich místě postavila v l. 1651—1654 jesuitům kolej; jest to nynější školní budova 2/I. Jesuité užívali k bohoslužbám v prvních letech far-

⁶⁹ L. 451, městský archiv v Telči.

⁷⁰ „ . . . ex ea parte, quae est supra scholam “.

⁷¹ Nejstarší matriky telečské, Státní archiv v Telči, sign. M. 1579.

⁷² Č. 45, 370, městský archiv v Telči - Jesuitica telečská, Státní archiv v Brně, sign. E 30.

ního kostela sv. Jakuba společně s duchovenstvem farním. Pro nový kostel jesuitský bylo vybráno místo vedle koleje, tj. místo, kde stála fara a škola. Po dlouhém jednání mezi kolejí a Františkou Slavatovou na jedné a mezi tehdejším farářem Janem Venckým, konsistoří a městem na druhé straně, byla uzavřena 1663 tato dohoda: Františka Slavatová koupila pro faru dům od Šimona Hamerle⁷³ (nynější fara čís. 4), do něhož se jmenovaný farář se svým kaplanem hned nastěhoval, a pro školu koupila v městské ulici dům od jistého Tyldacha, na jehož místě postavila novou školní budovu (nynější dům čís. 103/I). Ještě v témže roce stará fara a škola byly zbořeny a na jejich místě byl postaven v l. 1663—1667 nynější kostel jesuitský.

Nová škola v městské ulici ležela proti nové městské faře. Jest pak zajímavo, že tato škola v ulici se již všeobecně psala a také se jí jen říkalo »městská škola«, ačkoliv si zachovala i v další době charakter školy farní.

Nyní ještě připojíme několik poznámek o farní škole z let 1602—1663, tedy z doby, kdy byla umístěna v bývalém domě »hrnčířském«.

Do této doby spadá celá válka třicetiletá. Telč trpěla velice průchody a tábořením vojsk přátelských i nepřátelských hlavně v prvním desetiletí a potom v posledních letech, zejména od roku 1645, kdy ji obsadilo i vojsko švédské. Nelze pochybovati, že tím trpěla i zdejší škola a vyučování na ní. Důsledkem toho, jakož zbědovaných poměrů hospodářských bylo, že v celé první polovici 17. století vystudoval jen mizivý počet rodáků teleckých. Pokud se dalo zjistiti, byli to:

Václav Holický; připomíná se k r. 1652 jako farář v Želetavě a od tohoto roku jako farář v Urbanově;⁷⁴

P. Ondřej Ježek T. J.; připomíná se k r. 1651;⁷⁵

P. Julius Pyšný či Vencelides; v r. 1647 odešel do Prahy na studia, v r. 1656 byl již knězem;⁷⁶

V druhé polovici 17. století počet vystudovaných Telčanů zase rychle roste, zejména od založení jesuitského gymnasia v Telči.

Z učitelů, kteří v této době vyučovali na farní škole, se uvádějí:

Jakub Hubáček, rodák z Telče, odešel někdy po roce 1600 jako školní mládenec do Boleslavi; pravděpodobně učil nejprve nějaký čas ve svém rodišti;⁷⁷

K r. 1614 se připomíná kantor *Jan Cradius*, který se v Telči dobře nezachoval a byl dokonce několik dní v šatlavním vězení; podařilo se mu pak z Telče uprchnouti;⁷⁸

⁷³ Č. 45, 192, městský archiv v Telči.

⁷⁴ Farní kronika v Želetavě — *Volný*, „Kirchliche Topographie von Mähren“, B. III., 127.

⁷⁵ Č. 38, f. 225, městský archiv v Telči.

⁷⁶ L. 47, městský archiv v Telči.

⁷⁷ *V. Martinek*, „Školy města Telče“ (Výroční zpráva zem. vyšší reálky v Telči 1893/94),

str. 14.

⁷⁸ Tamže.

Rektor *Johannes Vrba*, jinak Malahovský, koupil si s manželkou svou Rebehou r. 1629 dům na Štěpnici po neb. Havlu Vlkovi za 140 kop. Kdy zemřel rektor Vrba, nezjištěno. Víme jen, že zanechal po sobě vedle pěti dětí vdovu Rebehu, po jejíž smrti převzal tento dům r. 1663 její zeť Matěj Hodějovský, který měl za manželku její dceru Martu.⁷⁹

O budovu a potřeby školní se starala obec, učitele platil jednak farář, jednak obec. Uvedeme o tom zápis z visitační knihy děkanství teleckého z r. 1668 v českém překladu:

Školu obstarává rektor a kantor. Rektor dostává od faráře ročně 20 kop a od města 4 kopy, z kterých dává něco kantorovi. Mimoto obec přispívá rektorovi na výživu kantora tím, že mu dává z každé várky $\frac{1}{2}$ vědra piva; kolem vánoc chodí kantor po koledě. Kantor má od obce 8 kop na obědy a $\frac{1}{3}$ akcidentu.⁸⁰

Tento zápis z r. 1668 neznamená snad, že rektor a kantor měli takový plat jen v r. 1668, nýbrž dalo se tak nepochybně již od pradávna a také v budoucnosti, neboť čteme ještě ve visitační knize z r. 1725, že farář platí rektorovi ročně 20 kop.⁸¹ Plat 4 kop, které dostával od obce rektor s kantorem, se nazývá v městských účtech »votivum« (česky asi slíbený plat). Toto votivum nebylo vždy stejné, pravidelně obnášelo 4 kopy 20 grošů, někdy však 6 kop 20 grošů;⁸² kolik z toho rektor dával kantorovi, nezjištěno. Zpráva zápisu, že i obec dávala rektoru z každé várky $\frac{1}{2}$ vědra piva, svědčí o tom, že se stále zachovával starobylý zvyk a od r. 1587 povinnost, dávat »žákům« do školy z každé várky $\frac{1}{2}$ vědra piva; nově se pouze praví, že rektor to dostával jako příspěvek na výživu kantora. Z toho vyplývá, že kantor se stravoval u rektora. Kantor měl pevného platu 8 kop, které mu obec platila na obědy, tj. na stravu, a podíl z votiva; mimo to dostával $\frac{1}{3}$ akcidentu. Akcidentem třeba rozuměti příjem či plat nahodilý nebo nepevný, jakým byla např. koleda, »sobotales«, příjmy z pohřbů a jiných církevních obřadů; o těchto dvou posledních nalézáme zápisy až v době pozdější. V uvedeném zápise z r. 1668 se výslovně praví, že školu obstarává rektor a kantor: varhaník tedy, který dostával od faráře ročního platu 30 kop, nevypomáhal vyučovati na škole.

Pro zajímavost, zač a za jakých okolností rektor získával různé příjmy, uvádíme tu aspoň dva zápisy z obecních účtů:

z r. 1610: »rektorovi vyplaceno bylo za minucí k Novému roku 15 grošů;«⁸³
a z r. 1611: »dáno fedruňku rektorovi a za písničku 10 grošů.«⁸⁴

Na školu bylo pamatováno i při ukládání pokut za nezachování předpisů.

⁷⁹ Č. 33, f. 69, městský archiv v Telči.

⁸⁰ Č. 36, pag. 2, městský archiv v Telči.

⁸¹ Č. 30, pag. 157, městský archiv v Telči.

⁸² L. 647 a 648, městský archiv v Telči.

⁸³ L. 172, městský archiv v Telči.

⁸⁴ L. 173, městský archiv v Telči.

O tom svědčí zápis v urbáři z let padesátých. Nejprve jsou v něm uvedena jména mlynářů, kteří vozili do města chleby na prodej, a kolik za to každý má odváděti ročního poplatku. A dále čteme:

»A ti mlynáři o trhu mohou prodávati žitné i pšeničné chleby celej den, ale v jiné dny toliko žitné chleby do 20 hodin a mezi 21. hodinou aby je složili a déle ani ven z domu, kde by složen byl, neprodávali. Pakli by se kdo toho dopustil, má jemu ten chléb pobrán a do špitále i *do školy* dán býti.«⁸⁵

Vylíčili jsme na základě skrovných zpráv a historických dokladů dějiny nejstarší školy telecké od jejího vzniku až do roku 1663. Poněvadž další její vývoj jest již více nebo méně spjat s vývojem gymnasia jesuitského a potom c. k. hlavní školy, bude žádoucnější, aby dějiny její od roku 1663 byly vylíčeny společně s dějinami obou jmenovaných škol teleckých ve zvláštní studii.

Z městského archivu v Telči

⁸⁵ Č. 50, f. 31, městský archiv v Telči.